

Prawy chléb

Jezus Chrystus praji: „Mój Wótc
dawa wam prawy chléb z njebies.“

(Jan 6,32)

Što je prawy chléb? Wo tym móže so dołho diskutować. Ludžo su džensa bóle naročni hač prjedy, hdyž ležeše jenož měšany a ržany chléb pola pjekarja a snadź hišće pokruta pšeničneho. Kotre žito ma so wzać? Kak jara ma być muka wumléta? Ma to być zornjatkowy chléb abo ryzy pšeničný? Wužiwa so za čěsto droždže abo staroznate kisanje? Pjekarjo so wšědnje prócuja wo strowy, dobry chléb. Konkurencja njespi, a tak ma sej pjekar mysle činić, što je prawy chléb.

Druhi problem, kotryž zwisuje z chlébom. Naše knježerstwo spěchuje alternatiwne energije. Płun, wolij a milina maja so dobyć z biomasy, potajkim z rostlinow a z juchi. Tak twarja naše drustwa wulke připrawy, do kotrychž sypaja so jucha, majs a žito, zo by so dobyło prawje wjele energije. Njeje to hrěch, kak so pola nas ze wšědnym chlébom wobchadza?

Nam dže so derje. Cyle hinak wupada we wuchodnej Africe. Měsacy a lěta so njeje dešćowało. Widžimy wobrazy hlódnych džěci, hlódnych swójbow. Reserwow w tamnišich krajach nimaja. Składy, z kotrychž bych móhli swojich ludži zežiwić, su prózdne. Tak hrozy milionam wobydlerjow smjerc. Prawy chléb z njebies: Nadžijomnje poradzi so bohatšim krajam, zo tam zadžewaja katastrofje. Nadžijomnje spóznaja tamniše knježerstwa, što je dobre za jich kraje. Za hlódneho je kóždy pokruta chléba dar z njebies.

Jezus Chrystus je swojich wučomnikow wučit so wšědnje modlić wo wšědny chléb. Sam je nasycit hlódnych. Znajemy stawiznu wo nasycenju w pusciny, hdyž 5 000 ludži ničo k jědži njeměješe. Běše jemu žel tych, kotřiž z hlódom tradaja.

Ale Jezus tež wě, zo njejsmy žiwi wot chléba sameho. Trjebamy jón, trjebamy jón wšědnje, ale tola njeje chléb a docyta

Nadosć je wšědnego chléba w našim kraju.

Foto: prywatne

jědź zmysl našeho žiwjenja. Wšědny chléb dawa nam čělnu energiju za džěfo a swójbu. Tola trjebamy wjace. Chrystus sam je tón prawy chléb, kiž přińdže z njebies. „Ja sym chléb žiwjenja.“ Wón přińdže k nam we swojim słowje a w Božim wotkazanju a nam tak mocy dawa za duch, za dušu a wutrobu. Štóz so při wobroći Bohu, štóz spóznaje swój hrěch a wěri do wodawanja, dóstanje nowu energiju za swoje žiwjenje. Z Božeje lubosće wurósće naša lubosć, njesebična lubosć, kotraž njemysli na to swoje, ale na zbože blišeho.

Naš duch njesmě wostać we sebi a při sebi, wón ma so wotewrěć za tych, kotřiž su w nuzy. Njemóže nam wšojedne być, kak so našim sotram a bratram dže po šerokim swěće. Što ma so konkretnje činić,

zo by so afriskim ludžom pomhało, njeje lochko prajić. Wosebje wažne by bylo rozrisać prašenje, kak bych móhli tute kraje swojich ludži same zežiwić. Zaběrać mamy so pak tež z prašenjom, hač je prawje, zo so w bohatych krajach žiwidła za to wužiwa, zo so ekobilanca kraja polěpši. Dale chce so mi zdać, zo trjebamy nowu kulturu česćownosće napřećo wšědnemu chlébej, kotryž je Boži chléb, kiž wón nam wšědnje dawa.

Što je prawy chléb? Tón, kiž wšědnje z Božeje ruki dóstawamy, kotryž jěmy, zo bychmy so nasycili. Bóh pak nam tež dawa njebieski chléb za našu dušu: słowo a sakrament. Chrystus je chléb žiwjenja, je tón prawy chléb, kiž přińdže z njebies.

Jan Malink

Křižowka wo profecie Jonje

Lube džěci, dzensa sym za was křižowku přihtowała. Zawěsće znajeće biblisku stawiznu wo profecie Jonje. W křižowce sym wšelake słowa k tutej stawiznje schowała. Hač wšitke nadeńdžeće? Štóž je sej njewěsty, móže sej w bibliji stawiznu hišće raz přečitać. Namakaće ju w Starym zakonju.

A	B	C	T	Ř	I	G	H	I	Z	M
M	O	R	J	O	P	W	R	S	N	O
N	Ž	Y	N	I	N	I	W	E	I	D
W	E	B	R	J	U	C	H	Š	Č	L
Ě	P	A	Č	Y	C	H	N	Ľ	I	I
Č	O	Ľ	Ó	D	Ž	O	A	Ž	Č	N
I	S	Ó	T	Š	Ě	R	M	W	Ř	U
Ć	E	K	N	J	E	A	Ó	O	I	C
M	L	C	D	A	B	T	R	W	Š	Ž
D	S	A	S	M	I	L	N	O	S	Ć
Š	T	Y	R	C	E	Ć	I	D	T	A
Ě	W	F	Z	S	Ó	T	C	A	Š	Ó
W	O	D	A	E	K	N	Y	Č	S	I
E	R	T	Ě	Č	Z	Y	C	E	G	E

1. Do kotreho města měješe so Jona po Božej woli podać?
2. Što měješe Jona tam wozjewić?
3. Što chcyše Bóh z městom činić?
4. Za kelko dnjow dyrbyješe to być?
5. Što čini Jona, jako wo swojim nadawku slyši?
6. Z čim so Jona na puć poda?
7. Što knježi nadobo na morju, jako Jona spi?

8. Štó čisny Jonu do morja?
9. Štó spóžrě Jonu?
10. Kelko dnjow a nocow Jona w rybje wosta?
11. Što w tutym času čini?
12. Wo čo Boha prošeše?
13. Wo čo wobydlerjo města Boha prošachu?
14. Bóh wobydlerjam ...

Janina Krygarjowa

Wopomnjenske zarjadowanja k 200. narodninam fararja Jana Kiliana

Štwórtk, 22. septembra

Smolerjec kniharnja w Budyšinje

19.30 hodž. prezentacija CD „Jan Kilian. Kěrluše – Choräle – Hymns“

Pjatk, 23. septembra

Serbski muzej w Budyšinje

13.00 hodž. „Jan Kilian. Farar – kěrlušer – wupućowar“
wědomostna konferenca pod patronatstwow Stanislawa Tilicha, ministerskeho prezidenta Swobodneho stata Sakskeje
19.00 hodž. wotewrjenje pućowanskeje wustajeńcy wo Janu Kilianu
19.30 hodž. koncert hinašeje formy: „Čišina“
předstajenje hudźbneje twórby awstralskeho zynkoweho wumělca Colina Blacka

Sobotu, 24. septembra

Serbski muzej w Budyšinje

9.00 hodž. „Jan Kilian. Farar – kěrlušer – wupućowar“
pokročowanje wědomostneje konferency

cyrkej w Bukecach

19.30 hodž. Swjeden serbskeje poezije

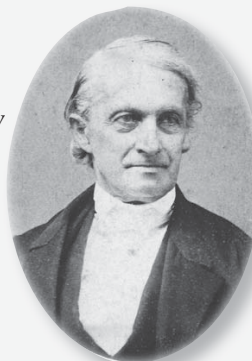
Njedzelu, 25. septembra

cyrkej we Wukrančicach

10.00 hodž. swjedenke kemše
cyrkej w Kotecach

14.00 hodž. wotkryće pomnika za Jana Kiliana

14.30 hodž. „Łódź po morju jědze naša“
literarno-hudźbny program ze spěwami Jana Kiliana

Serbski bus do Pólskeje

Lětuši Serbski bus pojedže sobotu, 10. septembra, do pólskich Kyrkonošow. Wotjězd je rano w 7.30 hodž. w Budyšinje pola Flackec awtoweho domu a nawrót wokoło 19.00 hodž. na samsnym městnje. Kemše swjeća so w Cieplicach, wobjed budže w Jelejnej Górze. Dale wopytaja so Wojanow a Myslakowice. Jězba plaći za dorosćeneho 25 eurow, za džěčo 10 eurow. Přizjewjenja přijimuje Měrčin Wirth w Budyšinje (tel. 0 35 91 / 60 53 71).

H. Wirth

Bukečanska Bjesada

Přichodna serbska Bjesada w Bukecach wotměje so štwórtk, 15. septembra, we 18.30 hodž. we wosadnym domje při Bukečanskej farje.

M. Krygař

Rakečanska Bjesada

Rakečanska Bjesada přepróšuje wutoru, 20. septembra, do farskeje bróznje na přednošk dr. Ludwiga Ele wo wuwicu serbskeho rěčneho a sydleńskeho teritorija. Započatk je w 19.30 hodž.

G. Holder

Nabožna terminologija

W Ludowym nakładnistwje Domowina je njedawno wušta „Terminologija za předmjet nabožina“. Wužiwar namaka w njej alfabetisce němsko-hornjoserbsce kaž tež hornjoserbsko-němsce zestajane nabožne zapřiheća. Kniha je wotmyslena jako příručka za nabožnu wučbu na srjedźnej šuli a na gymnaziju. Zestajeli su ju w nadawku Rěčneho centruma WITAJ Rafael Ledźbor, Měrko Pohonč a farar Gerat Wornar, jako poradźowar je sobu skutkował Serbski superintendent Jan Malink.

T.M.

Pomnik za Jana Kiliana

Foto: M. Wirth

Składnostnje lětušich 200. narodnin Jana Kiliana ma so na iniciatiwu SET při cyrkwi w Kotecach, při kotrejž bě wón wot 1837 do 1848 z fararjom, postajić pomnik. Kónc awgusta tam zamołwići hižo model pomnika, kotryž ma wobstać z třoch zornowcowych kamjenjow, kiž tworja formu łódže, na probu postajichu. Na wotkryće pomnika njedzelu, 25. septembra, w 14.00 hodž. Kotečanska wosada a Serbske ewangelske towarstwo wutrobneje přepróšujetej.

Serbšćina ma so do swójbow nawróćić

Farar Joachim Nagel we Wojerecach wuknje prawidłownje ze zajimcami serbsku rěč

Měrana Cušcyna so zaměrnje praša: „Što dokładnje widžimy na wobrazu?“ Wona chce wo powołanjach kaž šofer, blidar, sekretarka, chorobna sotra, pinčnica a frizerka wědžeć. Budyska maćernorěčna Serbowka, wučerka a basnica, džiwa na dobre wurjekowanje a na prawu gramatiku. Wona podpěruje kurs serbšćiny pola fararja Joachima Nagela we Wojerowskej staroměšćanskej wosadze. Hižo jedne lěto so kurs wotměwa. Zhromadnje z fararjom wuknu Sigrun Nasdala z Wojerec, Angelika Mark ze Židžinoho a Bernd Bramborg z Němcow. Zhromadnje zwučuja praktiske sady ze wšědneho žiwjenja. Měrana Cušcyna pokazuje jim tež knihu wo ludowych spěwach Serbow w Hornjej a Delnej Łužicy wot Leopolda Haupta a Jana Arnošta Smolerja ze wšelakimi wujasnjenjemi wo drastach. „Tuta kniha je dobry fundus za chóry a kulturne skupiny“, wona podšmórnje.

Ideja za kurs „Serbšćina“ nastaje před połdra lětom. „Wopytachmy tehdy našu partnersku wosadu w Nunspeetje pola Amsterdama. Po puću pozastachmy na parkowanišću“, powěda Joachim Nagel. „Tam mějach spontanje ideju: Štož džěci w pěstowarni serbsce wuknu, to měli tež jako wosada do swójbow njesć, a to do wšěch generacijow.“ Z ideje zrodzi so skutk. Kružk zajimcow so zetka. Kurs započaje so z jednorodnymi słowami a sadami, z elementarnej gramatiku, z prostymi wurazami wot jědži a piću a ze wšědneho žiwjenja. Tež ze stawiznami Serbow so zaběrachu. „Smy tež wjele spěwali“, praji farar. „Nětko nimale kóždy štwórtk pilnje wuknjemy. Džiwamy jara na dokładnosć. Smy samo hižo hodownu stawiznu ze serbskeje biblije do němčiny přeložili.“

Wobdžělnicy spěwaja rady serbske kěrlušy, kaž na přikład „Nětk durje, wrota wotewrće“, „Čicha nóc“ a „Chrystus je sta-

Wučerka a basnica Měrana Cušcyna z Budyšina podpěruje kurs serbšćiny, kotryž wotměwa so wot zašeho lěta w bydlenju fararja Joachima Nagela (naprawo) we Wojerecach.

nyl“. Chcedza hišće wjace spěwow nawuknyć. Zetkach so tež hižo z wobdžělnikami kursa „Serbšćina“ na Horach, kotryž nawjeduje Brigitte Räßler. Tute zetkanje bě wobohačenje za wšěch. „Nětko smy dypk docpěli, hdžež dyrbymy ,płuwać“, podšmórnje farar. Měrana Cušcyna mje kursantow dohodobnje podpěrać. Jeje přirodna, kompaktna rěč dawa wobdžělnikam wjace wěstoty.

Serbšćina, tak wuzběhny farar Nagel, ma so zaso sylnišo do swójbow nawróćić. Ma generacije zwjazać a radosć, hordosć a zajim pola młodych a starych zbudzić. „Mamy sej dwurěčnosć zdobyć“, podšmórnje farar. „Njeměli so prašeć: Što smy rěčnje zhubili? Dyrbymy so prašeć: Što móžemy rěčnje dobyć?“ Serbšćina je rěč prje-downikow, w njej tči wjele žiwjenskich nazhonjenjow. „Tute spóznaće měli zaso zbudzić, wuwivać a hordži na to być“, wón praji. Joachim Nagel, wot 1992 farar

we Wojerecach, započina pola sebje sameho. Wuknje serbsce předewšěm z bibliju. Rady čita Pomhaj Bóh a Serbske Nowiny. Wón widži serbšćinu jako kulturne, dušine a duchowne wobohačenje.

Tak myslí tež Bernd Bramborg. „Přeće, serbsce wuknyć, mějach hižo dołho“, měni elektrikar. „Husto džěłach w Šunowje a w Kulowje. Hdyž něchtó serbsce wołaše, bych rady serbsce wotmołwił, ale to nje-móžach ...“ Nětko wuknje wón serbsce w kursu z Joachimom Nagelom. Wuknje tež z wučebnicami a přez stuchanje serbskeho rozhłosa. Jeho nan Manfred Bramborg hišće serbsce rozumi. W Brětni je do šule chodźił. Syn Bernda Bramborga, Jakub (16), wuknješe wot přeněho lětnika serbsce po koncepcje 2plus. „To bě tehdy přeni lětnik serbšćiny po koncepcje 2plus w zakładnej šuli ‚Handrij Zejler‘ při Worjole we Wojerecach pola wučerki Reginy Kumeroweje“, powěda wón džakownje. Jakub wuknješe spěšnje a pilnje. Bórže móžeše hižo dosć derje čitać. Pozdžišo wuknješe serbsce hač do sedmeho lětnika na gymnaziju Johanneumje we Wojerecach.

Młódši syn Bernda Bramborga, Janek (6), wuknješe serbsce hižo jako maće džěčo we Witaj-pěstowarni „Pumpot“ w Němcach, kiž je w nošerstwje Serbskeho šulskeho towarstwa. Lětsa přińdže do přeněho lětnika. Serbsce móže dale wuknyć po koncepcje 2plus w zakładnej šuli „Handrij Zejler“. „Serbska rěč krasnje klinči. Je podobna na češćinu a na slowakšćinu“, měni nan. Ze zahoritósću powěda wo dowolu před lěty. Bramborgec swójbja jědžeše do Slowakskeje. W Tatrach móžeše Jakub spěšnje barby, čista a słowa rozumić. „To je nas jara fascinowało.“ **Andreas Kirschke**

Angelika Mark ze Židžinoho a Sigrun Nasdala z Wojerec wuknjetej sobu w kursu „Serbšćina“ Wojerowskeje wosady, na kotryž farar Nagel prawidłownje přepršuje. Foće: AK

Jan Kilian jo pšawidłownje pšebywał w Dolnej Łužycy

Rozgrono z Hinrichom Müllerom,
fararjom Samostatnje ewangelsko-lutherskeje cerkwy (SELK) w Chóšebuzu

Stupam pšez šyrocko wótworjene wrota do farskeje zagrody na Karlowej. Zwónim na farje. Nichten njewótcynijo. Zwónim drugi, tšeši raz. Nic se njegiba. Du slědk ku kólasoju. Z drogi pak wiziim akty we jspě doma, dokulaž jo wokno wótcynjone. Wrošam se. W tom wokognušu zawinjo awto na dwór. Wót wiženja ga znaju fararja Müllera, kenž se zagranja zapózdženja

dla a pšaša, lěc som rowno kšěta zasej wuběgnuš. Jo pšijazny a pširodny. W swójom běrowje pšaša za słowkom „wendisch“, kenž som pši pšedstajenje wużywała. A žywe slucha na móje rozkładowanje ser(b)skego w Dolnej Łužycy a dodawa zasej swóje pšašanja. Co fenomen „sorbisch-wendisch“ rozměš. Pótom pak směju ja jogo wuwopšašowaš:

Knjez farar Müller, ako som pšed někotarymi lětami w nocy wótworjonych cerkwjow, kenž se wótměwa w Chóšebuzu wót swětkowneje njezele na pónjezele, w Kšicnej cerkwi była, jo mě zažiwało dwóje: Pšed hohtarjom wise tofle wó stawiznach Wašeje wósady. Na jadnej z nich jo górno-serbski farar Jan Kilian wižeš. Cogodla se jogo Waša wósada cesći?

1843 jo se załožyła pód Janom Kilianom lutherska wósada we Wukrančicach. Pódobne gibanje luthersce zmyslonych smy měli teke how a tšojenja tam su se wokoło powědali. Tak su nawězali luže z Depska zwisk k Janoju Kilianoju. Su to byli burja. Wón jo pón drogował tak někak kuždy mjasec raz howko a jo se starał wó lutherskich w Depsku, Chóšebuzu a wokolnych jsach. Pózdžej, pó wudrogowanju Kiliana, su Depščanarje kupili wejsańsku kjarcmu, aby měli zmakanišćo. Taki jo był zachopjeńk w Depsku. Wósada jo rozrosła, togodla jo w lěše 1878 padnuł rozsud za swójsku měsćańsku cerkwju. Pód fararjom Fenglerom, kenž jo był mjenjacy, až njetrjebaju se lutherske schowaš, jo se lěto na to wóswěšila za tegdejšne a teke naše žinsajšne poměry dosć wjelika Kšicna cerkwja w měsće.

Sćo gronili, až su burja z Depska srjež 19. stolěša iniciatiwu pšewzeli.

Plakat za serbsko-nimsku šulsku namšu

Móžomy z togo wuchadaš, až jo stakim měla wósada serbske kórjenje?

Jo, na kuždy pad.

To tamne, což jo mě we Wašej cerkwi nadpadnuło, jo moderne wugótowanje hohtarnišća. Kak jo k hohtarnewu ansambloju dojšło?

Kšicna cerkwja jo se na kóncu 2. swětoweje wójny pšez granaty póškóžiła. Akle 1950 su swěšili w njej zasej namše. Ale to jo był prowizorium. K 100. jubilejoju załoženja jo se cerkwja pónowila a w tom zwisku jo se teke hohtarnišćo znowa wugótowało. Zwónožila jo je wuměłka z Greiza Elly-Viola Nahmacher (1913–2000). Stary hohtar wšak jo stojał pówušony, to wizišo na zapožoženju woknow hohtarnišća. Ale nowy hohtar jo stojał na samskej rowninje z ławkami. Stakim njejo był wjelgin derje wižeš. To smy pši saněrowanju cerkwy w lětach 1999/2002 korigěrowali a mēnim, až jo hohtarnišćo něnto makate.

Pšosym pšedstajšo se cytarkam a cytarjam Pomhaj Bóh!

Póchadam z Nižosakskeje, mójej starjejšej powědatej mjazy sobu dolnonimski. Ja, se wě, wšykno rozmějom a nan, gaž dej malsnje hyš, ze mnu dolnonimski powěda. Wumějom teke wótegroniš, ale starjejšej stej na to glědaťej, až nimski powědamy. Njajsom měť kontakty do pódzajtšnje Nimskeje, som pak ju kšěť póznaš. Mě jo žywenje tam zajmowało. Do Chóšebuz su mě pówołali w lěše 1996. Dyrdakojstwo? Ně, to słowko jo pšepówjerchne. Wupominanje, jo, to słowo se lěpjej góži. Z togo casa bydlim w hynakšem swěše, kenž se pokazuju w mentališe, žyweńskich wobstojnosćach, samo až do rěcy to sega. Snaž pak by se mě teke tak zejšlo, gaby šel do Bayerskeje ... Tola smy se how wědobnje zasedlili. Som był narski, lěc to, což mam groniš, luži gnujo. Mója nažeja jo se dopoňila. Smy poměrnje mała wósada. Mam pšez to wěšte lichoty a cu luži gromadu wjasć. Smej se z manželskeju angažerowatej wósebnje teke we wobcerku našych tšich žiši. Žedne góle ga rad njepšesěgujo. Jo było tak, až su naju žiši začitowali how w šuli pódwjacor. A žinsa jo tak, až začituju w Nižosakskej pódzajtšo. Tšach se dopoňil njejo, nawopak, jich glědanišćo jo se rozšyřało, maju nēn-

Farar Hinrich Müller z Chóšebuz. Foće: priw.

to dwójnu perspektiwu, su fleksibelnejše. Cujom se dawno juž ako Chóšebuzanař. Gaž gronim, až jědu domoj, pón mēnim Chóšebuz. Woblutowať kšac žednje njejsom.

Jo wudrogowanje do zamórskich krajow teke Was pótrjefiło?

Sam mam pšiswójžbnych, kenž su w samskem casu wudrogowali ako Kilian, drje nic do Ameriki, ale do Awstralskeje. Pšed pšimi lětami pak som był w Texasu na serbskem swěženju w Serbinje. Som tam wižel za mnjo njepšedstajobnu dimensiju spominanja na swójske kórjenje. A k nam pšichadaju běžnje luže z Ameriki a teke z Awstralskeje, kenž pšašaju za swójskimi přědownikami, kótarymž pón pokazuju, se wě, teke Budyšyn.

Kak wjelika jo žinsajšna wósada a kak móžomy se pšedstajiš wósadne žywenje?

Farski wobcerk Chóšebuz, kenž zastaraju, ma w cełku 400 wósadnych, Chóšebuz 250. Wósady w Depsku, Złem Komorowje a Damnej (Dahme/Mark) su mjeńše. Farar Thomas w Depsku ma projektowe městno. Depščanška wósada ga jo była pšisamem zgubjona, tak ako jo był tamny dom spadnjony. Chrom jo se 1999 saněrowať a z togo casa jo teke wósada zasej rozrosła wót dweju na 80 wósadnych. Kuždu njezelu mamy namšu, intensiwnje žělamy ze žišimi a mlódstnymi. W mlóžinskej kupce jo jich we wokognušu 25, ⇒

⇒ to jo napšawdu wjerašk donětejšnego žěła. Mamy, se wě, krejz za seniorow, pozawnowy chor, bibliski krejz. Smy maŕtko luži, ale 40 % wósadnych chójži nježelu namšu. Žo to howac mamy? Jaden zaměr jo, teke luži we wokolnosći dojspiš. Togodla wižimy naš wósadny swěžeń, kenž běšo lětos 28. awgusta, ako susežinowy swěžeń. Rowno smy měli proznske dny. Za nje smy wabili we wokolnosći a naša farska zagroda jo była poŕna žiši. Jano něži 18 % luži ga jo w pódzajtšnej Nimskej zapisanych ako kšesćijany, tamne gronje jasnje, až kšesćijańske njesu. Wjeliki žěl z nich wšak jo wótworjony a zajmowany. Hynakšu situaciju som dožywił w Hesseńskej, žož som był do togo. Tam jo wjele luži registrěrowanych w cerkwi, jich mjenja stoje na kartajowych kórtkach, ale wóni su žywe pó moše „Wumyj mě, njok pak byš mokšy“.

Kake kontakty ma wósada k ewangelskej cerkwi?

Wjelgin dobre, teke ku katolskej. Su to partnerske zwiski. W oktobere 2010 smy zažyžyli w měsće regionalne Žělowe zjadosěštnstwo kšesćijańskich cerkwjow (ACK), kótaregož pšedsedař rowno som. Wšykne w njom zastupjone cerkwe wjelgin derje gromaže žěłaju. Smy ga se teke změnili. Wědobnje, ekumeniski žywy byš, jo se zmóćniło. W generacijach do togo tomu tak było njejo. Ale gaž farař za toš teju myslu stoj, pón wósada teke sobu šěgnjo.

Kšicna cerkwa – Bóžy dom Samostatneje ewangelsko-luther-skeje cerkweje (SELK) w Chóšebuzu

Foto: prív.

Dr. Christoph Münchow na wuměnk

Ze swjedžeńskemi kemšemi w cyrkwi w Drježdžanach-Striesenje, na kotrychž přédowaše biskop Bohl, wužohnowa so 25. awgusta wyši krajnocyrkwinski rada dr. Christoph Münchow na wuměnk. Wón džělaše jako zamołwity za wuchodnu Saksu w krajnocyrkwinskim zarjedže. Po Haraldže Bretschneideru bě wón přewzał mjez druhim tež zamołwitosć za ewangelskich Serbow. Na serbskim ewangelskim cyrkwinskim dnju 2010 přednjese postrow krajneje cyrkweje k nowowudaću serbskich Spěwarskich. W swjedžeńskim spisu, kotryž krajnocyrkwinski zarjad k jeho wotchaddej přiŕhotowa, je tež sup. Malink z nastawkom wo nastaću serbskich Spěwarskich zastupjony. Naslědnik dr. Münchowa bude dotalny Drježdžanski superintendent Meis.

jm

Dr. Münchow na serbskim cyrkwinskim dnju w Budyšinje 2010

Foto: J. Maćij

Južo tšesi raz sćo lětos Kšicnu cerkwju za serbsko-nimsku namšu na zachopjeńku šulskego lěta k dispoziciji stajili. Cogodla to cynišo a kak jo k tomu dojšo?

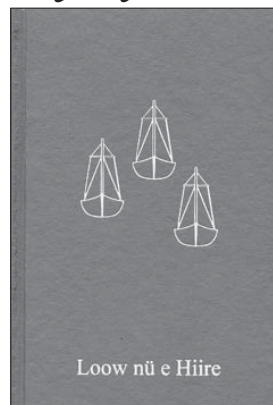
Kněz Dieter Drabo, wjednik Žěłanišća za ewangelsku nabóžninu Chóšebuz – Zgórjelc (ARU) Ewangelskeje cerkweje Barliń-Bramborska-šlázynska Górna Łužyca (EKBO), jo pšez mžožinske žěto měł kontakty wósebne k našomu fararjoju Thoma-soju. Pón jo se mě wopšašał. Glědajšo na městnosć našeje cerkweje! Za wuknice a wuknikow Dolnoserbskego gymnaziuma jano pšez drogu. Cerkwja ga jo twarjona za namše – žedno pšašanje.

Wutšobny žěk za rozgrono!

Rozgranjala jo se Christiana Piniekowa.

Farar Dahl na wopyće w Budyšinje

Njedzelu, 7. awgusta, přijědže na serbske kemše do Budyšina farar Ernst Martin Dahl, kotryž džěla jako dušepastyr w chorowni w Stadt-hagenje blisko Hannovera. W lěće 2000 běše wón zestajil přenje sewjerofriziske spěwarske a mějše nětko zajim

Sewjerofriziske spěwarske „Loow nū e Hiire“ (Chwalće nětk Knjeza)

na wuměnje nazhonjenjow serbskich spěwarskich dla. W rozmołwje po kemšach předstajil jemu Serbski superintendent Jan Malink nastaće serbskich spěwarskich, tež w přiřunanju z delnjoserbskimi kěrlušowymi knihami a z katolskim Wasadnikom.

Sewjerna frizišćina rěči so na němskich kupach Sewjerneho morja a na kraju blisko morja. Njeje to jednotna rěč, ale cyly system wšelakich dialektow. Njewobsteji tež tak bohata tradicija pismowstwa, kaž my ju mamy. Farar Dahl dyrbješe tuž wjetšinu kěrlušow sam přeložić, a to zdžěla do wjacorych dialektow. Hewak su spěwarske podobnje natwarjene kaž naše hornjoserbske, z kěrlušemi, modlitwami, bibliskimi čitanjemi a žórtlowymi zapisami. Na titulnej stronje su widžec – wotpowědnje duhej tamnišeje kónčiny – tři plachtate lódže.

jm

*Ik wanske jam, leew
brader Malink, föel spoo
mä detheer nuurdfrisk
salembak.
Um hartelk ferbinjing,
Ernst Martin Dahl*

Wěnowanje fararja Dahla w sewjerneje frizišćinje

Repro: PB

Serbska cyrkej wobnowjena

26. awgusta přepoda so zjawnosći klóšterska cyrkej jako cyrkej a sakralny muzej z přiřtwarjenej turistiskej informaciju. Njedzelu, 28. awgusta, swjećachu so přenje kemše po znowaposwjećanju w cyrkwi, na kotrychž přédowaše wyši krajnocyrkwinski rada dr. Münchow z Drježdžan. Serbski superintendent Malink mějše čitanje w serbskej rěči. Wot 1565 do 1928 bě so klóšterska cyrkej wužiwała jako serbska cyrkej, w kotrejž wotměwachu so prawidlownje kemše za ewangelskich Serbow z Kamjenca a wokolnych wsow.

jm

Prjedy hač woteńdžeš – wobrazowy zwjazk a wustajeńca

„Pohladnješ do špihela, prjedy hač woteńdžeš.“ Tajki pohlad do špihela móže wšelake přičiny měć. Mać Róže Domašcynje chcyše widžeć, hač su włosy porjadnje pod měcu sčesane a přitykane, zo móhła změrowana z domu hić. Měca ze seklomaj banta słuša k serbskej drasće, kotruž wona čas žiwjenja nošeše, prjedy hač woteńdže.

Wuchadžejo z rozmołwow z maćerju je Róža Domašcyna žiwjenje a nazhonjenja ze serbskej drastu do jimaceho a napjateho literarneho teksta spleta. Wona powěda, kak je wšednje serbski a drastowy swět w swójbje, na džěle, w šuli, na polu, kemši a na wulětach dožiwiła, ze swojeho wida a z dopomnjenkow maćerje. Awtentiska bliskosć ja-powědarki we wobkedźbowanju a dialogu z narěčenjom maćerje tworí sensibelny přewod za fotografije Maćija Bulanka. Njeńdže wo to, z kotreje kónčiny serbska drasta pochadza, ale kak su poslednje drastynošerki

Foto: J. Maćij

Wot Maćija Bulanka (horjeka) fotografowanej staruše w serbskej drasće (deleka).

wšednje ze serbskej drastu žiwe. Tutu samozrozumliwosć, kiž dawno hižo samozrozumliwa njeje, pokazuje Maćij Bulank w 53 wobrazach z lěta 1985 do 2011. Přičina za čornoběle portrety bě jeho kónčne džěło za dalokostudij fotografiki na Wysokej šuli za grafiku a knižne wuměłstwo w Lipsku. Džěło zbudži dalši zajim za tutu temu, kiž jeho hač do džěnsnišeho pušćił njeje. Ze srjedźneje, Delnjeje a Hornjeje Łužicy su žony we wšednej džěłanskej drasće na wobrazach widžeć. Druhdy su tež dalše wosoby přitomne, na př. džěći pěstowarnje abo při wuzni. Přeco pak spóznamy džěłowu wokolinu a detaile, kiž same za sebje hižo stawiznički powědaja: hač su to kachle, šklě a hornicy w kuchni, plumpa na dworje, Trabant w reparaturje, płokanska mašina, šulska stwa, koš z całtami w pjekarni abo polo z traktorom.

Tójšto wuměłskich fotografijow je w Blunju nastalo, hdžež su so žony rady fotografować dali. Hižo za natwar stareje kamery z platowej techniku je Maćij Bulank znajmjeńša po hodžiny trjebał a potom njesmědžachu fotografowane něšto sekundow ani mikotać ani so hibać. Tajku sćerpnosć a zwólniwosć njeje wšudže nadešoł, wšako njeda so kóždy bjeze wšeho fotografować. Wobliča Blunjanskich a dalšich žonow wuprudžeja miłosć, spokojnosć a sebjewědomje, druhdy tež šibałosć a pryzlojtosć. A spóznać su na nich bohate žiwjenske nazhonjenja w zwisku z čěžkim džěłom, swójbny dónťom a wjeselom. Z ewangelskich kónčinow wuhladamy nimo Blunjanskich tež Serbowki z Rowneho, Trjebina, Bórkowow, Prizarskich Bórkowow, Wjerbna a Kósobuza. Zhonimy jenož lěto a městnosć nastaća wobrazu. Dalšich informacijow je so awtor wzdał, štož podšmórnje spowšitkownjacy raz wuměłskeje fotografije.

Wokomik pohlada žonow je a njeje připadny: druhdy z posměwkom, druhdy w myslach, zrědka ze zložku na hubomaj. Hladaja na nas a so nam wotewrjeja, bjeztoho zo z nami wótrje rěča. Wjetšina z nich je hižo na prawdu Božu wotešla a jich drasta je so stała z křinjowej drastu. A nic jenož tohodla je rjenje a wažne, zo je so wobrazowy zwjazk „Prjedy hač woteńdžeš“ lětsa w nalěcu wot serbskeho nakładnistwa w Budyšinje wudał. Zhromadny projekt ze Serbskim muzejom spřístupni nam fotografije na čłowjekwulkich płoninach, hdžež skutkuja kaž žiwe pomniki. Na wotewrjenju wustajeńcy 29. meje bě tež hudźba Měrcina Weclicha slyšeć, kiž zdobom wobrazy Maćija Bulanka a tekst Róže Domašcynje na knize připoloženej DVDce přewodzuje. Sadźbu je Malte Rogacki za Choćebuski smyčkowy kwartet wobdžěł. Mjeztym zo wobsahuje wobrazowy zwjazk tekst Róže Domašcynje w hornjoserbskej a němskej rěči, móžemy jeje slowa na DVDce přidatnje hišće w delnjoserbskej, pólskej, českej, slowakskej, jendźelskej a francoskej rěči slyšeć. A tež hdyž wšě tute rěče njewobknežimy, wudani so na nje sluchać, přetož ma kóždy rěč swojsku melodiju a cyle wosebite zwuki.

Wustajeńca w Serbskim muzeju zakónči so njedzelu, 25. septembra, w 17.00 hodź. z finisažu, na kotrejž Róža Domašcyna čita a Choćebuski smyčkowy kwartet kompozicije Měrcina Weclicha předstaji. Zastupiš-li do ruma wustajeńcy, wita će na přenim wobrazu Blunjanka, stejo před wočnjenym kamorom, hdžež wisaja jeje drasty – džěle serbskeje drasty. Wobraz skutkuje kaž přeprašenje a pohnuwa do přemyslowanja wo poslednich serbskich drastynoškach, kiž so hižo dołhi čas z nami rozžohnuja.

Měrana Cušcyna

Maćij Bulank, Róža Domašcyna, Prjedy hač woteńdžeš – Bevor du gehst, Budyšin 2011, 82 str.

Přesvědčace přiblíženje k temje brunica

Njedawno wuńdže w nakładnistwje Domowina wobrazowy zwjazk Jürgena Maćija „Brunica – Leben mit der Kohle“. Kaž z titula wuchadźa, zaběra so twórba z brunicu w Delnjeje a srjedźnej Łužicy a ze žiwjenjom wobydlerjow tuteje kónčiny. Tematika njepředstaja so při tym jenož z fotami Budyskeho fotografikarja, ale tež z tekstami němskich a serbskich awtorow, kotrež je Měrana Cušcyna wubrara a zestajala. Zastupjeni su z lyriku abo prozu mjez druhim Měrćin Nowak-Njechorński, Jan Skala, Volker Braun, Kito Lorenc, Róža Domašcyna a Měrana Cušcyna, při čimž su teksty hornjo- a delnjoserbsce kaž tež němsce podate. Za wuhotowanje a sadźbu bě Isa Bryccyna zamolwita.

Twórba je do dweju dźělůw dźelena.

Fota Jürgena Maćija tworja hłowny a w natwarje knihi centralny dźěl (na běłej papjerje čišćany), kotryž je ze zahajacymi a zakončacymi tekstami (na čornej papjerje čišćanymi) móhłrjec zaramikowany.

Fotografiski dźěl wobjima na něhdže 130 stronach čornoběle wobrazy zańdženeho běrtlk lětstotka, woneho časoweho wotrězka, w kotrymž so Jürgen Maćij fotografisce z brunicu we Łužicy zaběraše. Rjadowanje fotow je we hłownym chronologiske, zahaji so z twórbu z lěta 1985 a skónči so z lětom 2010. Mjez tutymaj dypkomaj spyta wumělc fenomen brunicoweje industrije w běhu časa wobšěrnje zapopadnyč, charakterizowač a dodnič. Hłownje zajimuje jeho při tym po swójskim wuprajenju prašenje za woznamom, kotryž maja brunica, jeje wudobywanje a přestace wudobywanja za ludźi w brunicowych kónčinach, za wliwom na jich žiwjenje, wšedny dzeń a wobswět. Fota předstajeja tuž wulku paletu motiwow. Panoramowe widy pokazuja měsačkowe, wot čłowjekow po zdaću wopušćene krajiny, hoberske bagrowe mašiny a fabrikowe twarjenja. Přez swoju monumentalnosć posrědkuja tute wobrazy předstawu wo njesměrnych dimensijach, kotrež ma wudobywanje wuhla w potrjechenych kónčinach, wo wobjimje tuteho zapřimnjenja do přirody, ale tež wo wulkich inženjerskich wukonach, kotrež natwar mašinow a fabrikow zmóžnichu, wo wuskutkach dźěla a prócy generacijow hórnikow. Njeńdže pak jenož wo stróžbu dokumentaciju krajiny abo twarjenjow. Hustodosć so na čornobělych wobrazach struktury a tekstury wumělsce inscenuja. Tak so na jedneje stronje swojoraznosć a druhdy samo rjanosć nowonastateje krajiny abo techniskich nastrojow wuzběhuje. Na druheje stronje pak so zwobraznjene motiwy abstraheruja,

zdźěla tež scuzbnjeja (kaž při kład w padže wuhloweho bagra, kiž runa so na wobrazu hoberskemu insektej) a z nowymi zmysłowymi wobtukami wjazaja.

Nimo panoramowych perspektiwow předstajeja so tež bóle njenapadne motiwy, kotrež dokumentuja změny krajiny a wobswěta w brunicowych kónčinach w zańdženych lětdžesatkach: najprjedy wotnjesenje wsow a jednotliwych twarjenjow, potom spotorhanje hižo njetřěbnych fabrikow a milinarjow a natwar nowych kompleksow, zarosćenje a powodženje wu- a přehřejbanjow jamow.

Wulki dźěl wobrazow zaběra so z ludźimi, kiž su direktnje wot brunicoweje industrije potrjecheni abo do njeje zapřiheci: z hórnikami a wobydlerjemi wsow wokoło

z woprawdžitosću. Starc, čakajo w jězbnym stole na přejězd hoberskeho bagra přez dróhu, symbolizuje runjewon bjezpomocnosć, z kotrež maja so tamniši wobydlerjo technice a postupej podwolić. Stary por we swójskim, hižo wuprózdnjenym domje pokazuje zadwělowanje nad zhubjenjom domizny a prózdnotu, kotraž so na jeje městnje šěri.

Předležacy wobrazowy zwjazk pak so jenož njezanuri do byća z brunicu a wokoło brunicy. Přez wulki časowy wobjim a zapřiheće wobrazow z NDRskeho a přewrótohoweho časa so fota tehurunja čwak stawizniskeje dokumentacije, kotrež předstajeja žiwjenje w cyle hinašich ideologiskich a materielných wobstejnoscach, hač je dźensa znajemy.

We wuskim wobsahowym zwisku z fotami steja teksty awtorow, kotrež běchu, kaž zwuraznja to Jürgen Maćij sam, za njeho inspiracija a žórto dźěla. Tute tematizuja přeměnenje přirody, pozhubjenje serbskosće, woznam zhubjenja domizny za jednotliwca atd. a dadža z tym němym wobrazam hlós, stawiznu a zmyslowy kontekst. Tak móhł wony stary, stuleny muž w jězbnym stole tež stary Šymko być, kiž dyrbyše so tola wuhlu podwolić. „Helske djasy“ Měrćina Nowaka-Njechorńskeho namakaja so we wonych zwobraznenych hoberskich mašino-insektach. „Płucokombinat Čorna pumpa“ jewi so husto jako dymjacy a sazy pluwacy motiw fotow. Z basnje Kita Lorenca wubrani zdadža so cigarety kurjacy, so kumpacy a čumpacy kumplojo, kotřiž su so po słowach Berndta-Dietera Hüge dračowali za něšto najgrošow.

Z předležacym wobrazo-tekstowym zwjazkom je so fotografikarjej Jürge-nej Maćijej, ale tež zestajerce tekstow Měranje Cušcynje a wuhotowarce Isy Bryccynje přesvědčace přiblíženje k temje brunica poradžilo. Jednotliwe dźěle knihi su derje mjez sobu wothłosowane a so mjez sobu wobohačeja. Trochu njekonsekwentny zda so zdźěla jeničce wobchad z němskimi přeložkami serbskich tekstow, kotrež su druhdy podate, druhdy nic, při čimž princip podača přeložkow njeje jasne spóznac. Tež wotpadnje přez němske přeložki za čitarja we wěstej měrje „trěbnosć“, so ze serbskimi tekstami zaběrać. Na druhim boku su přez to za němski publikum přístupne.

Bohatu ličbu serbskich kaž tež němskich čitarjow a wobhladarjow chcemy twórbje na tutym městnje přeć.

Madlena Malinkec

Jürgen Matschie, Brunica – Leben mit der Kohle, Budyšin 2011, 214 str.

Wulka panorama serbskeho wjesneho žiwjenja

Z wjac hač 800 stronami je lóni nazymu w Ludowym nakładnistwje Domowina dotal najwobšěrniša biografija serbskeje wosobiny wušta. Njejedna so při tym wo žiwjenjopis wuznamneho wótčinca abo narodneho prócowarja. Rjek knihi je jednory bur ze serbskeje hole: Hanzo Nepila. Napisał je ju wědomostnik Pětš Milan Jahn. W léce 2009 přiwzachu jeho džěło na filozofiskej fakulće Humboldtoweje uniwersity w Berlinje jako disertaciju.

Hanzo Nepila narodzi so 1766 w Rownom. Jako džěčo dožiwi hlódnej léce 1771/72, kotrejž hluboki začišć w nim zawostajištej. 1784 přewza staršisku žiwnosć a ju w běhu krátkeho časa wutwari a zmodernizowa. 1789 woženi so z Marju Pawlikec, džowku wjesneho wowčerja. Z mandželstwa wuńdže sydom džěć. Jedyn ze synow přewza pozdžišo statok, na kotrymž pak nan hač do swojeje smjerće dale bydleše. To wosebite na Nepili je, zo je w serbskej řeči pisał. Pisaše wo sebi, swojim wobswěće, swojich wobkedžbowanjach a nazho-njenjach, bě pak tež awtor nabožnych traktatow po přikładze tehdy popularnych pobožnych knižkow.

Nepilowe spisy su zakład Jahnoweje publikacije, kotraž wobsteji ze (znajmjeńša) dweju knihow. Na něhdže 170 stronach namakamy wot Jahna zhotowjeny a komentowany němski přeložk wšitkich spisow Hanza Nepile, kotrež nam džensa hišće předleža. Z tym ma nětko tež němski čitar dohlad do Nepilowych spisow. Přeni džěl Jahnoweje publikacije pak je mikrohistoriske přepytowanje Nepiloweho žiwjenja, kaž je wón je sam wopisował. Tute spyta Jahn z pomocu mnohich dokumentow tehdyšeho časa rekonstruować. Mikrohisto-

rija je nowiši směr stawiznowopisa, w kotrymž so stawiznar wědomje wot „wulkich“ protagonistow stawiznow kaž Napoleona abo Bismarcka wotwobroća a so ludžom nižich worštow a jich dožiwjenym stawiznam přiwobroća.

Jahn spyta kóždy faktum Nepiloweho žiwjenja přeslědźić a jón do cyłka tehdomnišich wobstojnosćow zarjadować. Na tute wašnje služa jemu Nepilowe spisy jako wuchadžišo wulkeje panoramy serbskeho wjesneho žiwjenja wokoło 1800 w Mužakowskej holi. Při tym wěnuje so Jahn wulkim linijam runje tak kaž małym detailam. Zhonimy tuž, kak a hdy su so běrny do serbskeje hole dóstali, kajki je so pola Nepilic tykanc pjekł a kajke bě w lětach 1768 do 1771 wjedro. Wulke linije pak sahaja wot reformacije Mužakowskeho kraja přez robočanstwo, rozswětlerstwo, započatki zjawneho šulstwa a pietizim do Nepiloweho žiwjenja. Dokelž pak so serbsko-łužiski stawiznopis z wjele tutych temow dotal njeje w dosahacej měrje zaběrał, kaž na přikład ze skutkowanjom Ochranowskich bratrow mjez Serbami abo z nowym widom na robočanstwo, je awtor wjele prócy nałožował a wotpowědne zakładne rysy zdžěla sam nadžětať.

Při tak wobšěrnej panoramje je samozrozumliwe, zo su wšelke drobnostki misnjene. Što ma na přikład serbski tykanc zhromadneho z tykancom Ruskich Němcow (str. 409)? Džđěla pak zdadža so mi Jahnowe zakładne zapožoženja njedokładne abo wopačne być, kaž na přikład jeho wuwjedženja wo robočanstwje (str. 10–127) abo wo wuznamje pietizma a skutkowanju Ochranowskich bratrow we Łužicy. Na přikładze „matriarchaliskeho pozadka“ (str. 65–69) Nepile a serb-

skeje wjesneje ludnosće chcu tole pokazać. Hačrunjež – tak Jahn sam – nimamy žane pisomne žórła wo tym, běchu stare lužisko-słowjanske kmjeny pječa matrilinearnje organizowane a mējachu žónski stworjen-ski mytos („weiblicher Schöpfungsmythos“, str. 65). Tole scěhuje awtor z nic bliže předstajenych analogijow a nic po historiskich zasadach přepytowaneho fragmenta Sachenspiegela. Na tutym njewěstym zakładze interpretuje Jahn nětko wšelake wuprajenja Nepile, twjerdžo, zo jewi so w nich hišće wotzynk prasłowjanskeho matriarchata, kiž je so porno němskem (feudalno-burskem) patriarchatej zdžeržať. K temu někotre přikłady:

Po tym zo je Bóh Nepilu před wulkim njezbožom wuchowať, chwali Nepila jeho z wobšěrny hymnusom. W tutym rěka mjez druhim: „Wón jo mjo we maćernem žywoće stworiť a jo mi čěło a dušu dať a šycke stawy, mysle a rozym a pomertk“ (ČMS 1899, str. 108). Zo je so w „maćernym žywoće“ stworiť, njeje tu wuraz někajkeho matriarchaliskeho pozadka Nepile (str. 66), ale jeho hlubokeho zakorjenjenja w křesćanskej wěrje. Tak steji Nepilowy džakny spěw cyle w tradiciji psalmow. Znajemy wjele psalmow, w kotrychž so modler Bohu džakuje, zo je jeho stworiť a w žiwjenju hnadnje přewodžať a škitaj. Tak rěka w psalmje 139,13: „Zawěšće, ty maš moje jěrchenja w mocy; ty běše nade mnu w maćernym žywoće.“ A w psalmje 22,10–11 rěka: „Přetož ty sy mje z mojeje maćerje žiwota wucahnyť; ty běše moja nadžija, jako ja hišće při mojih maćernych nadrach běch. Na tebe sym ja čisnjeny z maćerneho žiwota; a ty sy mój Bóh wot mojego maćerneho žiwota.“

Tu storčimy na dalši njedostatk Jahnoweho džěła: Němski přeložk Nepilowych spisow njeje přeco tak radženy a dokładny, kaž by to dyrbjať być. Tak přeloži Jahn „maćerny žywot“ z „mütterlicher Magen“, a nic z „Mutterleib“. Na žadyn pad nješpicheluje Nepilowe wuprajenje, zo je so w maćernym žywoće stworiť, ani jeho anatomisku wědu (str. 66, přispomnjenje 194) ani jeho starosłowjanski matriarchaliski pozadk. Sada je wuraz Nepiloweho hlubokeho zakorjenjenja w tradiciji psalmow a cyłeho Stareho zakonja. Hinak hač to Jahn měni (str. 66), běchu psalmy kaž tež cyły Stary zakon Nepili bjeze wšeho serbsce přistupne. Mamy dosć přikladow, zo bě domjaca (serbska) biblija, wosebje pak psalmy, hižo srjedz 18. lětstotka w pobožnych kruhach rozšěrjena.

Hdyž Nepila dale pisa, zo běchu na pobožnych zhromadźiznach kaž „džěć jedneje maćerje“, nima so w tutej maćeri wotblyšć singularneje „Ursprungsmutter“ widžec (str. 65). Tež tute wuprajenja maja so na zakładze biblisko-pobožneho ⇨

Statok Hanza Nepile w Rownom je džensa znate kulturne srjedžišo.

Foto: A. Kirschke

⇒ pozadka Nepile zrozumić. Runje w pobožnych Ochranowskich kruhach, do kotrychž směmy Nepilu zarjadować, rěčeše so wo swjatym Duchu jako maćeri, kotraž jednotliwca a cyłe zhromadženstwo wjedže a zhromadnosć twori. Zinzendorf rěčeše samo „vom Mutteramt des Heiligen Geistes“. Njemóžu tu žane „Rudimente matriarchalischer Abstammungsmythen“ spóznać abo z Nepilowych wuprajenjow někajki „matriarchalski pozadk“ (str. 67) wuwidzjeć. Před biblisko-pobožnym pozadkom pak su Nepilowe wuprajenja bjez konstruowaneho matriarchata zlochka zrozumluwe.

Tak tež wot Jahna w dalším naličene pokazki na matriarchat hinak interpretuju. Něhdy bě po wšej Němskej z wašnjom, zo dóstachu młode maćerje při přěnim kemšichodže po porodže wosebite požohnowanje. Za tutón ritus namakamy w starych agendach wšelake předpisy. Njebě to zdawna žana lužiska wosebitosć a cyłe wěsće tež žadyn powostank słowjanskeho matriarchata. Tež w starym wašnju, zo chodžachu hólcy do staroby 3 do 4 lět w šaćikach, žanu pokazku na słowjanski matriarchat njewidžu, ale ryzy praktiske přičiny. Njemóžu w tutych a dalších naložkach žane samo hižo donarodowe preferowanje holcow (str. 68) spóznać. Stary serbski přiwěrk, zo wupada samodruha lěpje, hdyž nosy holčku, a nic hólca, znaju ze swójskich nazhonjenjow runje nawo-

pak. Moja wowka mi mjenujcy wěšćeše, zo dóstanu hólčka, dokelž so mi tak derje wjedže. Pola holčki, tak wowka praji, wupada młoda mać bóle zdrjena. Wowka měješe dwójce prawje, bjezteho zo chcyła z toho někajke prawidlo konstruować.

We wuwjedženjach wo matriarchaće, ale tež w tamnych wotrězkach knihi špiheluje so dalši špak publikacije, mjenujcy wašnje awtora, předstajíc swoje hypotezy čitarjej jako tezy. Tak na přikład hač do kónca scyła njeje jasne, hač je Nepila wopravdže potomnik přěnjeho ewangelskeho fararja w Slepom. Husćišo twjerdži Jahn tež fakty, kotrež při blišim přěpytowanju njepritrjehja. Pisa na přikład, zo běchu Ochranowscy wopytowarjo Sommer, Uh, Winkler a Gruhl „eindeutig deutsch“ (str. 489), štož je prosće wopak. Tu so nima po swójbny mjenje sudzić. Krótki pohlad do žiwjenjopisa tutych swójbow w Ochranowskim archiwje by spěšnje pokazal, zo tući njeběchu němskeho pochada. Dalši njedostatki knihi widžu w tym, zo so citaty z Nepilowych spisow njepodadza po wudaću w Jahnowej knize, ale po staršich wudačach. Nima-li čitar tute k ruce, móže awtorje jenož sčezka slědować, hdyž wabi jeho wěsty citat do dalšeho čítanja.

Jahnowa kniha je wulka a pisana panorama wjesneho žiwjenja na proze do moderneho časa. W tutej panoramje móžeš so zhubić abo móžeš so nad mnóstwom nazbieraného materiala džiwać a jón za za-

Pomnik před domskim dopomina na sławneho ludoweho spisowacela. Foće: A. Kirschke

klad dalšich slědzenjow brać. To poslednje bych sebi přata, dokelž Pěť Milan Jahn při swojich přěpytowanjach zdžěla njeje po historiskich zasadach postupował. Na přikładže „matriarchata“ spóznać, kaku wažnu rólu hraje biblisko-cyrkwinski horicent, zaběraš-li so ze stawiznami wjesneje ludnosće 17. a tež hišće 18. lěstotka. Bjez tuteho nastanje wopačny wobraz wo žiwjenju a myslenju našich prjedownikow.

Lubina Malinkowa

Peter Milan Jahn, *Vom Roboter zum Schulpropheten. Hanso Nepila (1766–1856), Budyšin 2010, 844 str.*

Serbske cyrkwinske žiwjenje w Lubiju

W nalěcu 2011 wuńdže w Zhorjelskim nakładnistwje Guntera Oettela němskorěčna kniha Lubiny Malinkoweje pod titulom „Serbske cyrkwinske žiwjenje w Lubiju wot reformacije hač do spočatka 18. lěstotka“. Při tym jedna so wo magisterske džělo rodženeje Budyšanki, kotraž běše stawizny a teologiju studowała přewažnje na Friedricha Schillerowej uniwersiće w Jenje, ale tež w Sofiji a Romje. Jako přěnja dósta w léce 2009 znowa založeny stipendij Dr. Gregoriusa Mättigoweje załožby. Z tutej podpěru bě móžno studiju do čišća dać. Tak wuńdže 112 stron wopřijaca a z někotrymi ilustracijemi wobohačena kniha jako 8. wosebity spis w rjedže „Neues Lausitzisches Magazin“.

Wědomostne pojednanje wo cyrkwiskim žiwjenju w Lubiju předstaja eksmpolarisce tehdomnišu situaciju Serbow w městach, kotrež ležachu na kromje serbskeho sydlenkeho teritorija. Srjedž 16. lěstotka su so w Lubiju najskerje přěnje serbskorěčne Bože služby swjećili. Za wotměwanje serbskich kemšow wužiwaše so prjedawša klósterska cyrkej fran-

ciskanow, pozdžišo Serbska abo Janska cyrkej mjenowana. Bě to pódlanski Boži dom w bjezposřednym susodstwe hlowneje Mikławšoweje cyrkwe. Serbska wosada bě Lubijskej wosadže přirjadowana, to rěka, zo njebě wot němskeje wosady džělena. Zamotwity za serbske Bože služby bě tak mjenowany diakon, kotremuž přisteješe w hierarchiji tehdyšich třoch Lubijskich duchownych najniše službne městno.

Wšitke zwórnkowske a kantorske nadawki – wot rjedženja cyrkwe hač k zběranju kolekty – dyrbeše sam wukonjeć.

Lubij steješe přeco w scinje wjetšich susodnych městow, kaž běchu to Budyšin, Zhorjela, a Žitawa, a wuwijaše w přirunowanju z nimi tež mjenje hospodarskeje mocy. Městu falowachu stajnje pjenjezy, tuž so tež twarske džěla na pódlanskej Janskej cyrkwi jenož snadnje spěchowachu. We wjacorych wot awtoriki wotkrytych dokumentach skedźbni zamotwity diakon na špatnu twarsku substancu Serbskeje cyrkwe. W času Tricecílětnje wójny so pódlanska cyrkej zawrě a jako skład wužiwaše.

Z tym, zo ležeše Lubij na kromje serbske-

ho teritorija, knježeše tu sylniša rěčna asimilacija hač druhdže. Negatiwnje na serbsku rěč wuskutkowa so tež, zo njeměješe Janska cyrkej samostatnu wosadu, kaž bě to w Budyšinje Michalska wosada. Z tym jej njeprědsteješe swójski farar, kotryž by w swojim džěle swobodnišu ruku měł. Diakon jako najniši a špatnje dotěrowany přistajeny zwosta husto jenož přechodnje, doniž njedósta lěpje płaćene duchowne městno. Awtorika njewidži špatnu situaciju Serbow jako scěh narodnych rozestajenjow, ale bóle jako scěh jich maćeje ličby. Direktny přikazy Lubijskeje měšćanskeje rady přečiwo Serbam njeje w aktach namakała.

Kniha je wosebje zajimawa, dokelž bě dotal jenož mało znate wo wšědnym cyrkwiskim žiwjenju Serbow po reformaciji. Na kóncu swojeje studije zwěsći Lubina Malinkowa, zo njeje serbske cyrkwinske žiwjenje w Lubiju jednotliwy pad, ale zo hodži so přirunować z dalšimi serbskimi měšćanskimi wosadami tehdomnišeho časa. Nimo toho pokazuje jeje džělo tež na powšitkownu situaciju ewangelskich wosadow w němskich krajach za čas začneho nowowěka.

Edmund Pjehc

Lubina Mahling, *Sorbisches kirchliches Leben in Löbau von der Reformation bis zum Anfang des 18. Jahrhunderts, Görlitz-Zittau 2011, 112 str.*

Naša Hanka

Hanka narodži so 31. meje 1935 jako pjate džěćo Běrkec mandželskeju w Plusnikcach. Wotrosće za čas Druheje swětoweje wójny. Po wójnje pomhaše staršimaj a přiwuznym w ratarstwjje. Hdyž bě bratr Kurt wotrostł, móžeše wona skónčnje na swójske puće myslić. Započa jako domjaca w swójbje prof. Haringa w Budyšinje, pozdžišo bě předawarka w drogeriji.

Pola přiwuznych w Budyšinje zezna žonu, kotraž džěłaše w Stuttgarće pola bywšeho generala, kiž so naposledk z njej woženi. Tuta Hance radžeše přińc do Stuttgarta. Z kófrom a bjez pjenjez so dyrdomdej započa. Drje měješe Hanka nadžiju, zo budže jej přichodna „generalowka“ spočatnje w nowej wokolinje pomhać. Temu pak tak njebě. Na hamtach dyrbyeše so jako čěkanča přizjewić. W jeje wupokazu steješe: staćanstwo němske, narodnosć serbska. Z tym běrokraca ničo započec njewědzachu. Traješe dlěje hač mjesac, zo bě skónčnje prawa staćanka Zwjazkoweje republiky. Tež poniženja dyrbyeše znjesć, tak pod motom: Njewobsedziš-li ničo, tak njejsy ničo. A to čím bóle, hdyž sy holca z wuchoda.

Započa zaso jako domjaca džělać, tónkróc pola lěkarskeje swójbje w Stuttgarće. Tam jara přistojnje z njej wobchadźachu. Pozdžišo so wukopa, zo bě lěkar był wobdžěleny při eutanaziji, morjenju zbrašnych. Bu k někotrym lětam jastwa zasudženy. Pozdžišo ju najskeje „generalowka“ jednej swójbje posředkowaše, kotraž přiwisowaše – kaž wona tež – antropozofama. Tam bě prawje do swójbje integrowana. Wot antropozofiskej wučby pak so njeje natyknýc dała hač na to, zo zeleninu jenož wusywaše, hdyž měsáčk

prawje steješe. W přerich lětach sej drasty sama šiješe a plečeše, kaž bě to doma nawukta.

Hanka sonješe wo tym, hić do misionstwa. Požada so pola misioniskeho towarstwa. Wuměnjenje za skutkowanje tam bě wobknježenje jendželšćiny. Póslachu ju na lěto do Jendželskeje. Při lěkarskim pře-pytowanju, hač je strowa dosć za tropiske kraje, namakachu mały zmylk při wutrobje. Wotradžichu jej. Tak nawróci so do Němskeje a džěše do Tübingena, hdžež da so na babu wukublać. Jako tajka džělaše přenje lěta w Stuttgarće, pozdžišo praktikowaše jako samostatna baba na kraju wuchodnje města. To wobradžeše jej wjele wjesela a připóznaća. Měješe stwu w chorowni. Štóz pak chcyše doma porodzić, bě tež tam w dobrych rukach. Po džesać lětach zwěsći, zo to njeprětraje, być wodnjo a w nocy prezentna, a to hustodosć bjez spara. Tak rozsudži so, zaso w chorowni džělać, w Nürtingenje, hdžež hižo swoju stwu měješe. Tu wosta dwaceći lět, z teho dołhi čas jako nawjedowaca baba. Bě připóznaća wosobina, měješe pak tež tójšto zamołwitosće.

35lětna wuda so na praweho Šwabu. Adolf Bezner džělaše we wulkej firmje jako kalkulator plaćiznow. Domčk dyrbyeše być. Tajki namaka so w Sirchingenje, kiž leži na wyšinach Šwabskeje Alby. Zo by so Hanka wottam na swoju službu dóstała, dyrbyeše 28 kilometrow a 22 wuskich kriwicow jěc. Wosebje strašne bě to při lodže a sněže.

Sirchingen bě něhdy mała wjes w chudej kónčinje. Přistowo praji, zo mějachu tu wjele kamjenjow, ale mało chłěba. Džensa namakaš tu wjele jednoswójbnych

Hanka Beznerowa rodź. Běrkec 1991 na wopyće w Přiwćicach

domčkow. Kóžda sklonina, kiž so za ratarstwo njehodži, je so přeměniła na drohi twarski kraj. Přebywajo tu na wopyće, wobdźiwach rjanu krajinu, hory a doliny. Na kóncach tydženja přińdu syły měšćanow z Reutlingena, Tübingena a Stuttgarta sem pućowac abo kolesowac.

Hance so tež zrudoba a starosće njezalutowachu. 2002 zemřě Adolf Bezner. Nětko bě sama w domje. Jenički syn Christian studowaše mjezynarodne finančne hospodarstwo. Džensa je bankownik w Stuttgarće.

63lětna móžeše so Hanka na wuměnk podac. Po lětdzesatkach džěla jako baba bě wučerpana. 4 000 džěcom je pomhała na swět. Jako wuměnkarka móžeše nětko pućowac „na slědach Jezusa“. Tute jězby su w njej hluboki začišć zawostajili. Husto chodžeše na přednaški k bibliskim temam. Wšědnje čitaše Ochranowske hesta a jim přirjadowane bibliske teksty. W dołhich lětach w zapadže wužiwaše kóždu składnosć k wopytam we tužiskej domiznje. Lubowaše přirodu. Móžeše wjele kilometrow běhać, a to dosć spěšnje. Rady jězdžeše z kolesom k Hućinjanskim hatam. Jara lubowaše zhromadnosć ze swójimi bratrami, sotrami a přiwuznymi. Swójbja je we wšěch lětach wjele dobrego wot Hanki dóstała.

Před třomi lětami pytny, zo nima hižo dosć čuća w prawej ruce a noze. W chorowni zwěsćichu tumor w mozach. Po operaciji a chemoterapiji so tutón pominy, ale bórže nasta nowy, jara agresiwny. Nětko wědžeše, zo so kónc bliži. Bě přitowana, to nam přeco zaso praji. Štyri dny do jeje smjerće ju wopytachmy a so z njej rozžohnowachmy. Před lětom, 6. septembra 2010, wona zemřě. Swoj posledni wotpočink chcyše měć w Malešecach, na wosadnym kěrchowje swojich swójbnych. Rady bychmy ju w kašću pochowali. Hladajo na mału popjelnicu so prašeš, hač je to wšo, štož wot čłowjeka zwostanje. Psalmist so praša: „Što je čłowjek, zo na njeho spominaš?“ **Kurt Latka**

Hanka (naprawo) při swojej službě jako baba w lěće 1980

Foće: priwatnej

Młodzi a stari hromadže na Bartskim farskim dworje

Dopomnjenki na Hilžbjetu Renčowu, mandželsku fararja Gerharda Renča, w Barće

Hilžbjeta Renčowa narodži so 17. julija 1902 na Hodzijskej farje jako młódša dźowka serbskeho fararja a dołholětneho předsydy Maćicy Serbskeje Jana Křižana. 1925 zmandželi so z Gerhardom Renčom, kiž bě tehdy młody farar we Łupoji. 1932 přesydlili so swójba, do kotrejež mjeztym štyri małe dźěći słušachu, do Barta, hdžež sta so mandželski z poslednim serbskim fararjom. 1966 poda so farar Renč na wu-

měnk. Z toho časa bydlešaj Renčec mandželskaj hromadže ze swojej dźowku Marju w małym domčku na Bartskim farskim dworje. Tam zemře farar Renč w léce 1982 a jeho mandželska dnja 14. nowembra 1988. Swoje dopomnjenki na Hilžbjetu Renčowu je nam podała wudowa fararja Philippa, kotryž bě z naslědnikom fararja Renča w Bartskej wosadže. *T.M.*

Před lětami wjedžeše mje mój puć z Barta do Moritzburga k wukublanju katechetow. My wobdźelnicy kursa so na spočatku mjez sobu předstajichmy a wopisachmy skrótka wobstojnosće, z kotrychž přinđzechmy. Jako ja powědach, zo naju předchadnikaj, farar a jeho mandželska, sobu na našim farskim dworje bydlitaj, wuhladach nastróžane mjezwoča a wšitcy mje wobžarowachu. Hnydom so stawiznički powědach, w kotrychž mějachu młodzi

fararjo tójšto wutrac přez „nutřtykanje“ tych „starých“. Haj, tak powědachu, druhdy je samo tak złě, zo či młodzi, dokelž to dlěje njewutroja, tak spěšnje kaž móžno wosadu měnja atd. atd. Amizěrowana sej wšo naposkach a dyrbjach so smjeć. Spytach rozbudženych řečnikow změrować a móžach jenož rjec, zo je to pola nas hinak.

Hdyž jako młodaj fararjec mandželskaj do Barta přinđzechmój, bě za naju jara rjenje, zo mějachmój zastojnskeho předchadnika w bliskosći. Hdyž bě na přikład raz zastupjer třebny, bě to bjez problemow kaž wjele druhého tež. Dopominam so, zo so mój mandželski raz woprašaja: Bratře Renčo, kak sće Wy to činili? (Džěše wo wěstu farsku zarjadnisku naležnosć.) Farar Renč započaja wěc rozkladować, ale potom so sam pretorhny a praji: Wy sće nětk farar a tak, kaž Wy to činicie, tak budže prawje.

Tajkale zdžeržliwosć a skromnosć bě namaj jako młodym fararskimaj mandželskimaj jara přijomna. Njebě tež ženeho wćipneho wuwoprašowanja. Smój so z Renčec mandželskimaj a jeju dźowku woprawdže derje zrozumiłoj. To zaležeše we hłownym na jich wulkej tolerancy. Zawěsće su druhdy dyrbjeli hłuboko předychać, dokelž pola nas tola wjele chětro hinak běžeše hač za jich čas.

Myslu sej, zo njejestej knjeni Renčowa a jeje dźowka Marja bjez wobžarowanja přihladowac dyrbjałoj, zo farska zahrada njebě wjac tak tiptop hladana kaž za jeju čas. Wo tym pak žane słowo njepadny.

Snadž widžeš tež, zo to wšo ze swojimaj małymaj džěscamaj prosće njezdokonjach.

Knjeni Renčowa bě za mnje přeco wulki přikład. Wobdžiwach jeje rezolutnosć a energiju. Njeboješe so žaneho džěta. Ženje njezabudu, kak wona raz na zahrodze za blidom sedžo ze zastarskim nastrojom počki z kisałych wišnjow pipeše. Měješe při tym bělu gumijowu falu zwjazanu. Wišnjowa brěčka do wšěch kóncow pryskaše a fala wupadaše, kaž by rezn-

tom přinđže něšto, štož by mi tež runje won rjec móhl.

Dołhož knjeni Renčowa móžeše, warješe za žónsku službu kofej. Samo na sebi to njebě žana wulka wěc, za mnje pak bě to pomoc.

Lěta zańdžechu. Swojeho muža wothlada wona doma hač k jeho smjerći w léce 1982. Přežiwi jeho wo šěsć lět.

Rozžohnowanje z njej ženje njezabudu. Z mandželskim wopytachmój ju w jeje

małym domčku na farskim dworje. Jeje dźowki so wo nju starachu. Dyrbješe jenož małe dnjow ležeć. Za mnje bě cyle njezwučene, tule přeco agilnu žonu takle ležo widžeć. Njemóžeše na přikład wjac wšednje zymnje dušowac. Wona, kiž měješe hewak přeco wšo sama w horšći, ležeše tu nětk a bě na pomoc pokazana. Wona wupřa namaj wšo najlěpše a da namaj postrowy sobu za naju dźowce. Rozžohnowa so z namaj a praji tak prawje wutrobnje: „Z wami bě rjenje bydlič.“ Tale sada mje nimoměry zwjeseli a so mi hłuboko do wutroby zaščepi. Něšto rjenjeho so nam njemóžeše rjec.

Haj, tež tajke móže zhromadne žiwjenje młodych a starych być. Potom měnješe knjeni Renčowa tak rezolutnje kaž přeco: „Je načasu, zo my stari wotstupimy.“ Při tym so mi wuwědomi, zo bě to naju posledni wopyt pola njeje. Hdyž běchmój z mandželskim zaso překi na farje, sym dołho plakała. Dwaj dnjej pozdžišo, 14. nowembra 1988, wona zemře.

Dźowka Marja njebydleše dołho sama w domčku na farskim dworje. Džěše do hladarnje w Małym Wjelkowje.

Nětko bě ławka w cyrkwi, na kotrejež běchu Renčec přeco sydali, prózdna. W spominanju na nich sydnych so potom přez wšitke lěta hač k naju wotchadej z Barta w léce 2002 na tule ławku. Mi pak so nje poradzi kaž knjeni Renčowej, z mójnym zakantorjenjom wotzady spěwanje wosady nawjedowac. Tole wšak potom pola našeho młodeho kantora ani wjac třebne njebě.

Ingrid Philipp

Row swójby fararja Renča na Bartskim pohřebnišću

Foto: T. Malinkowa

kowa była ... Hdyž běchu Renčecom šćepki abo wuhlo přiwezeli a do dwora wot-sypnyli, so hromady spěšnje zrumowachu, dwór so wurjedzi a z čerstwym pěskom posypa. Z wjesnymi žonami řečeše knjeni Renčowa serbsce, štož ja bohužel njemóžach. Hdyž so na dworje zetkachmój, sej stajnje pobjesadowachmój. Z njej móžach wo wšěm řečeć. Wědžach tež, zo wona ničo dale njenosy a zo móžu jej dowěrjeć. Raz wona ke mni praji: Dyrbiće kedžbować, zo Waš muž sobotu tak wjele čelnje njezdžěta. (Wona myslěše při tym na třebny prihot předowanja.) Ja na nju pohladnych a so woprašach: Poska Waš muž přeco na Was? Sćěhowaše přestawka. Potom na so hladachmój a so wutrobnje smějachmój. Jeje direktne wašnje kóždemu njeležeše, ale mi bě wone wjele lubše hač powědanje jedneho susoda, kiž, hdyž měješe něšto na wutrobje, přeco započaja z „Ludžo měnja, zo ...“ a po-

Powěšće

Tradicionelne pućowanje SET wotmě so 27. awgusta we Wuježku pod Čornobohom. W přestawce měještej Rejzka a Katka dobry wuhlad na wysokim městnje. Wobšěrnišo rozprawjamy wo pućowanju a dworowym swjedženju w přichodnym čisle. Foto: M. Wirth

Kotecy. Po wobnowjenju cyrkwyje w minjenych lětach je Kotečanska wosada nětko tež pišćele w Božim domje ponowić dała. Něhdže 13 000 eurow plačachu sporjedzenske džěta na instrumenće, kiž pochadza z Eulec džěfarnje w Budyšinje. Twarjene buchu pišćele za wučerski seminar w Budyšinje, hakle po Druhej swětowej wójnje přińdžechu do Kotec, hdžež tehdy wupalenu cyrkej znowa natwarichu. Po ponowjenju zaklinčachu přeni raz na koncerće sobotu wječor, 20. awgusta, kotryž wuhotowa w derje wobsadźenej cyrkwi kantor Peter Kleinert, syn bywšeho wosadneho kantora Christiana Kleinerta.

Pančicy-Kukow. Na předposlednej awgustowskej nježděli zhromadźichu so mnozy wosadni w zežiwjenskim a zelowym centrumje klóštra Marijina hwězda na ekumenisku pobožnosć. Drježdžansko-Mišnjanski biskop Joachim Reinelt a superintendent n. w. Friedhart

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawačelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamolwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03 591/600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čisć: MAXROI Graphics GmbH, Zhorjelc
Postvertriebsnummer: F 13145

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625

Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Konto-Nr. 1 000 083 167, Kreissparkasse Bautzen, BLZ 855 500 00

IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Založby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.

Lětny abonement plaći 8 eurow.

Vogel z Wojerec podašaj do rozmyslowanja pohnuwace mysle wo zdokonjanosći a wulkotnosći Božeje stwórbje a wo zamołwitosći čłowjeka za jeje zdźerženje. Přizamkny so žohnowanje zelow. Šola klóšterskich knježnow a gospelowy chór z Großröhrsdorfa nutrnosć hudźbnje wobrubištej. Zhromadne spěwanje wosady – při čimž zaklinča tež kěrluš w serbskej rěči – přewodźachu dujerjo kapaly Horjany. Próstwy přednjesechu so dwurěčnje.

Budyšin. Zahajenje šulskeho lěta za Serbsku srjedźnu šulu wotmě so pónđzela, 22. awgusta, w cyrkwi Našeje lubeje knjenje w Budyšinje. W poľnje wobsadźenej cyrkwi předstajichu šulerjo dónt Alojsa Andrickeho z pomocu trompety, bula, kwětki, lětaďla a kaľateho grot. Tachantski farar Šćapan přědowaše a superintendent Malink měješe liturgiju na starosći. Tachantski kantor Friedemann Böhme zahra tokatu d-moll wot Bacha.

Zbožopřěća

Dnja 25. septembra woswjeći knjez **Maks Chěžnik** w Cokowje swoje 75. narodny. Gratulujemy jubilaraj wutrobnje a přejemy jemu bohate Bože žohnowanje.

Dary

W juliju je so darilo 50 eurow za Serbske ewangelske towarstwo a 12 eurow za Pomhaj Bóh. Bóh žohnuj daraj a darcelow.

Spominamy

Před 200 lětami, 21. septembra 1811, narodži so kantor **Jan Awgust Garbar**. Wot lěta 1831 wučerješe w Minakale, wot 1836 bě tu z cyrkwiskim wučerjom. Po jeho naćiskach natwari so 1847 cyrkwinska šula, kotraž bě tehdy najwjetše a najrjeńše šulske twarjenje cyľeje wokoliny. Wone so při wójnskich wojowanjach 1945 zniči. Tu pěstowaše kantor Garbar čile serbske kulturne žiwjenje. Wo tym rozprawjachu Budyske němske nowiny w lěće 1928: „Wotměwachu so tu schadźowanja najwšelakorješo razu. Młody serbski komponist Kocor, wučer w Stróži, nazwučowa tu swoje přenje spěwy, wosebje ‚Meju‘. Serbski basnik farar Zejler z Łaza, farar Ryčer z Delnjeho Wuježda, wuběrný tenor a hrajer na klawěrje, kotryž sej pozdžišo tež swoju mandželsku w kantorskim domje namaka, wjele wučerjow a šulerjow běchu husto z hosćom na šuli.“ Zaměrnje staraše so kantor Garbar wo serbski wučerski dorost a posrědkowaše wobdarjenych hólcow, kaž pozdžišeho Nosačanskeho kantora Jana Bartka, do wučerskeho powołanja. Dołhe lěta bě předsyda lokalneje wučerskeje konferency, sobustaw předsydstwa Klukšanskeho ratarskeho towarstwa a wot 1847 do 1864 člon Maćicy Serbskeje. Wulce česćeny poda so kantor Garbar po wjac hač pjeć lětdžesatkach wučerjenja 1883 na wuměnk a přesydlu so z man-

dželskej do Budyšina. 90-lětny zemřě 7. januara 1902 w Budyšinje a bu poboku swojeje 1895 zemřeteje mandželskeje na Tuchorju pochowany. Jedyn z jeju synow bě z fararjom w Kotecach, dalši z kantorom we Wulkich Žďzarach.

T.M.

Přeprošujemy

- 04.09. 11. nježděla po swjatej Trojicy**
10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michaľskej z kemšemi za džěci (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)
- 10.09. sobota**
kemše w Cieplicach na wulěće Serbskeho busa
- 11.09. 12. nježděla po swjatej Trojicy**
10.00 dwurěčna namša w Dešnj
- 18.09. 13. nježděla po swjatej Trojicy**
08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (farar Rummel)
14.00 kemše w Njeswaćidle z wosadnym popołdnjom (sup. Malink)
- 19.09. pónđzela**
15.00 wosadne popołdnje w Malešecach (sup. Malink)
- 25.09. 14. nježděla po swjatej Trojicy**
09.30 dwurěčne kemše na Nepilic statoku w Rownom (farar Huth, M. Hermaš)
10.00 trojorěčne kemše we Wukrančicach (prof. da Silva, sup. Voigt, sup. Malink)
- 27.09. wutora**
14.00 wosadne popołdnje pola Kowarjec we Wuježku pola Wósporka (sup. Malink)
- 02.10. 15. nježděla po swjatej Trojicy**
10.00 kemše w Budyšinje z Božim wotkazanjom w Michaľskej z kemšemi za džěci (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)